

Наведена концепція є лише одним з варіантів реалізації програми сертифікації бухгалтерів. Але сам факт її існування говорить про те, що є привід для дискусій, у ході яких народиться істина.

1. Голов С.Ф. Сертификация бухгалтеров: аргументы и факты // Дебет-Кредит. – 2002. – №49.
2. Латыпова О., Сухаревский Е. Сертификация бухгалтеров: как это происходит... // Экономическая газета №15(732) от 27.02.2004 г.
3. Голов С.Ф. Сертификация бухгалтеров: аргументы и факты // Галицкие контракты. – 2002. – №36.
4. Витола И. Профессиональная компетенция бухгалтера // Референт. – Латвия. – 2005. – №453.

Отримано 15.05.2007

УДК 336.14.01

Л.О.МЕРЕНКОВА, канд. екон. наук, О.І.МАТЮШЕНКО

Харківський національний економічний університет

ВИДИ БЮДЖЕТІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА МЕТОДИ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Пропонується уточнена класифікація видів бюджетів підприємства та методів бюджетного планування, яка дозволяє приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо впровадження системи бюджетування на підприємствах, у тому числі комунального господарства.

У сучасних ринкових умовах господарювання перед вітчизняними підприємствами виникла проблема адаптування до динамічних змін зовнішнього середовища, що призводить до необхідності застосування ефективних методів організації та управління фінансовою діяльністю підприємства.

Бюджетування як ефективна управлінська технологія допомагає вирішити підприємству низку проблем, а саме підвищити ефективність системи планування, зміцнити фінансову дисципліну, удосконалити управління грошовими ресурсами, покращити інвестиційну привабливість підприємства, підвищити вмотивованість співробітників у досягненні ключових цілей підприємства, зміцнити конкурентоспроможність підприємства тощо. Однією із складових впровадження бюджетування на підприємстві є організація системи бюджетного планування.

Теоретико-методичні аспекти бюджетного планування досліджувалися багатьма науковцями, а саме В.Хруцьким, В.Савчуком, О.Мельник, О.Кузьміним, С.Онищенко, О.Мамраком, М.Посником [3, 6-9, 11, 12] та ін. Але серед науковців немає єдиного підходу щодо класифікації бюджетів підприємства та методів їх формування. Види

бюджетів та методи їх складання дублюються, що ускладнює впровадження системи бюджетування на підприємстві.

Метою нашого дослідження є уточнення класифікації видів бюджетів підприємства і методів бюджетного планування.

У результаті аналізу та узагальнення праць науковців-економістів, які займалися даною проблематикою, в табл.1 наведена існуюча класифікація видів бюджетів підприємства, в табл.2 – класифікація методів формування бюджетів.

Таблиця 1 – Існуюча класифікація видів бюджетів підприємства

Класифікаційна ознака	Вид бюджету	Автор
1	2	3
1. За тривалістю бюджетного періоду	1.1 Річний	[13],[6]
	1.2 Квартальний	[13],[6]
	1.3 Місячний	[13],[6]
	1.4 Декадний	[13],[6]
	1.5 Тижневий	[13],[6]
	1.6 Денний	[13],[6]
2. За строком планування	2.1 Короткостроковий	[11],[7],[12]
	2.2 Середньостроковий	[7]
	2.3 Довгостроковий	[11],[7],[12]
3. За технологією планування	3.1 Послідовний	[13],[7]
	3.2 Ковзний	[13],[7]
4. За рівнем планування	4.1 Часткові	[13],[6]
	4.2 Зведені	[13],[6]
5. За змістом показників	5.1 За витратами	[11],[7]
	5.2 За доходами	[11],[7]
	5.3 За прибутком	[11],[7]
6. За методом розроблення	6.1 Гнучкі	[11],[7],[5],[1],[6]
	6.2 Статичні	[11],[7],[5],[1],[6]
	6.3 Непереривні	[11],[7],[5],[1],[6]
7. За способом складання	7.1 Бюджет від досягнутого	[11],[7],[5]
	7.2 Бюджет з нульової бази	[11],[7],[5]
	7.3 З аналізом додаткових варіантів	[5]
8. За напрямом побудови	8.1 Згори вниз	[11],[7]
	8.2 Знизу вгору	[11],[7]
	8.3 Зустрічний	[5]
9. За рівнем деталізації	9.1 Укрупнений	[7]
	9.2 Деталізований	[7]
10. За способом розділення бюджетів	10.1 Індикативний	[7]
	10.2 Директивний	[7]
11. За способом обмеження грошових коштів	11.1 Постатейний	[7]
	11.2 З часовим періодом	[7]
12. За відповідності ресурсної частини частині потреб	12.1 Збалансований	[6]
	12.2 Дефіцитний	[6]
	12.3 Профіцитний	[6]

Продовження табл.1

1	2	3
13. За способом трактовки витрат	13.1 За функціями	[7]
	13.2 За факторами виробництва	[7]
14. За видами витрат	14.1 Поточний	[7],[6]
	14.2 Капітальний	[7],[6]
15. За способом перенесення витрат на продукцію	15.1 Бюджет прямих витрат	[6]
	15.2 Бюджет накладних витрат	[6]
16. За впливом обсягу виробництва на рівень витрат	15.1 Бюджет постійних витрат	[6]
	16.2 Бюджет змінних витрат	[6]
17. За способом врахування витрат	17.1 Поелементний	[6]
	17.2 Постатейний	[6]
	17.3 Комбінований	[6]
18. За сферами діяльності	18.1 Фінансові	[13],[11],[7],[5],[6],[3]
	18.2 Операційні	[13],[11],[7],[5],[6],[3]
	18.3 Інвестиційні	[7],[6]
19. За рівнем важливості	19.1 Основні	[6],[3]
	19.2 Допоміжні	[6],[3]
	19.3 Спеціальні	[6],[3]
20. За об'єктом бюджетування	20.1 Бюджет бізнес-напрямків	[7],[6]
	20.2 Бюджет ЦФВ	[7],[6]
	20.3 Бюджет бізнес-процесів	[7],[6]
	20.4 Бюджет проектів	[7],[6]

Таблиця 2 – Існуюча класифікація методів бюджетного планування

Класифікаційна ознака	Метод	Автор
1. За порядком розроблення бюджетів	1.1 Синхронний	[8]
	1.2 Послідовний	[8]
2. За рівнем пристосування до зовнішнього середовища	2.1 Фіксований	[8]
	2.2 Гнучкий	[8]
	2.3 Неперервний	[8]
3. За рівнем централізації	3.1 Згори вниз	[5],[8],[14],[12],[13]
	3.2 Знизу вгору	[5],[8],[14],[12],[13]
	3.3 Зустрічний	[5],[8],[12],[13]
4. За вихідною базою бюджетного планування	4.1 З нуля	[1],[9],[8]
	4.2 Від досягнутого	[1],[8],[9]
5. За способом розрахунку планових показників	5.1 Нормативний	[8]
	5.2 Екстрополяційний	[8]
	5.3 Економіко-математичне моделювання	[8]
	5.4 Оптимізаційно-варіантний	[8]
	5.5 Метод бюджетної еластичності	[8]
6. За об'єктом бюджетування	6.1 Операції	[8]
	6.2 ЦФВ	[8]
	6.3 Бізнес-процес	[8]
	6.4 Проект	[8]
	6.5 Змішаний	[8]

Класифікація бюджетів за методом розроблення, за способом складання, за напрямом побудови та за способом обмеження грошових коштів є ознакою, за якою необхідно розрізняти методи бюджетного планування, оскільки поняття методу трактується як спосіб пізнавальної або практичної діяльності, який представляє собою послідовність операцій діяльності, виконання яких у певній послідовності сприяє більш успішному досягненню бажаного результату; спосіб – система дій, що застосовується для здійснення чого-небудь [2].

Таким чином, об'єктом зазначених класифікаційних ознак є процес, послідовність дій або іншими словами метод бюджетного планування і ніяким чином не сам бюджет, який являє собою статичну величину, що характеризує план діяльності підприємства, сформований з урахуванням впливу внутрішнього та зовнішнього середовища та спрямований на досягнення стратегічних цілей підприємства.

Іншою проблемою представленої класифікаційної моделі видів бюджетів є наявність перетинання (змішування) класів, що штучно збільшує кількість класифікаційних ознак та призводить до ускладнення розуміння їх сутності.

Так, класифікаційні ознаки за тривалістю бюджетного періоду та за строком планування є тотожними адже передбачають розподілення бюджетів за строком планування. До того ж слід відмітити, що в літературі превалює позиція щодо існування короткострокових бюджетів (до одного року) та довгострокових (від одного до п'яти років), що заперечує доцільність відокремлення середньострокових бюджетів [11, 7, 12].

Аналогічного висновку можна прийти, якщо порівняти класифікаційні ознаки за рівнем планування, за видами вказаних витрат та за сферами діяльності.

Бюджети за рівнем планування поділяються на часткові та зведені. До часткових бюджетів як правило відносять бюджети конкретних підрозділів, бізнес-операцій, проектів, програм тощо, які згодом підлягають консолідації у зведені бюджети [6]. Отже, спостерігається наявність дублювання видів бюджетів, адже операційні бюджети за принципами бюджетування також підлягають консолідації у фінансові (основні) бюджети. Тому можна зробити висновок, що часткові бюджети – це здебільшого операційні бюджети, а зведені – це фінансові бюджети підприємства.

За видами витрат бюджети підприємства поділяються на бюджети поточних та капітальних витрат. Бюджет поточних витрат – це розпис поточних витрат, які здійснюються безперервно під час виробництва та відновлюються з джерел, за рахунок яких вони фінансуються; бю-

джет капітальних витрат – це бюджет нового будівництва, реконструкції і модернізації основних фондів, придбання обладнання та нематеріальних активів [6]. Отже, мова йде про операційну та інвестиційну діяльність підприємства відповідно, тобто про операційні та інвестиційні бюджети підприємства.

Вид бюджетів за функціями передбачає існування на підприємстві бюджетів, що складаються індивідуально за окремими бізнес-процесами як то збут, виробництво, постачання сировини та матеріалів тощо. В свою чергу, вид бюджетів за факторами виробництва передбачає формування бюджетів відповідно ресурсному принципу, а саме за окремими видами продукції, що виробляється на підприємстві. Тому, на наш погляд логічно віднести зазначені види бюджетів до класифікації „за об’єктом бюджетування”.

Суттєвим недоліком класифікації методів бюджетного планування є виділення класифікаційної ознаки «за об’єктом бюджетування», яка характеризує види бюджетів підприємства, а не методи їх формування. Тому пропонується віднести дану класифікаційну ознаку до класифікаційної моделі видів бюджетів підприємства.

У результаті проведеного дослідження класифікацію методів бюджетного планування за способом розрахунку планових показників пропонується доповнити розрахунково-аналітичним методом (планові показники розраховуються на підставі даних аналізу фінансових показників за минулі роки та прогнозованих індексів їх зміну плановому році) [10]; методом експертних оцінок (планові показники формуються за допомогою експертів, що на основі власного досвіду, компетенції та аналізу сфери планування прогнозують ті чи інші показники діяльності підприємства) [4]; дослідно-статистичним методом або методом середніх показників (планові показники встановлюються на підставі середніх фактичних статистичних даних за попередні роки); факторним методом (значення показників визначають на підставі розрахунку впливу найважливіших чинників, що обумовлюють зміну цих показників) [4].

Уточнена класифікація видів бюджетів підприємства наведена в табл.3, класифікація методів бюджетного планування – в табл.4.

В уточненій класифікації усунено дублювання класифікаційних ознак видів бюджетів і методів бюджетного планування; відсутнє змішування класів у межах однієї класифікаційної моделі. Класифікація методів бюджетного планування за способом розрахунку планових показників доповнена експертним, розрахунково-аналітичним, дослідно-статистичним, факторним методами. Чітка, повна, проста у розумінні класифікація видів бюджетів і методів бюджетного планування

дозволяє працівникам фінансового апарату приймати більш обґрунтовані управлінські рішення щодо впровадження системи бюджетування на підприємствах, у тому числі комунального господарства.

Таблиця 3 – Класифікація видів бюджетів підприємства

Класифікаційна ознака	Вид бюджету
1	2
1. За тривалістю бюджетного періоду	1.1 Короткостроковий
	1.1.1 Річний
	1.1.2 Квартальний
	1.1.3 Місячний
	1.1.4 Декадний
	1.1.5 Тижневий
	1.1.6 Денний
2. За рівнем деталізації	1.2 Довгостроковий
	2.1 Укрупнений
3. За способом розділення бюджетів	2.2 Деталізований
	3.1 Індикативний
4. За відповідністю ресурсної частини частині потреб	3.2 Директивний
	4.1 Збалансований
	4.2 Дефіцитний
5. За класифікацією витрат	4.3 Профіцитний
	5.1 Бюджет прямих витрат
	5.2 Бюджет накладних витрат
	5.3 Бюджет постійних витрат
	5.4 Бюджет змінних витрат
	5.5 Поелементний
	5.6 Постатейний
6. За способом обмеження грошових коштів	5.7 Комбінований
	6.1 Постатейний
7. За сферами діяльності	6.2 3 часовим періодом
	7.1 Фінансові (зведені)
	7.1.1 Бюджет грошових коштів
	7.1.2 Бюджет витрат та доходів
	7.1.3 Прогнозований баланс
	7.2 Операційні
	7.2.1 Бюджет продажів
	7.2.2 Бюджет запасів готової продукції
	7.2.3 Бюджет виробництва
	7.2.4 Бюджет прямих матеріальних витрат
	7.2.5 Бюджет прямих витрат на оплату праці
	7.2.6 Бюджет накладних витрат
	7.2.7 Бюджет адміністративних витрат
	7.2.8 Бюджет комерційних витрат
	7.2.9 Бюджет прибутку, тощо
	7.3 Інвестиційні

Продовження табл. 3

1	2
8. За рівнем важливості	8.1 Основні
	8.2 Допоміжні
	8.3 Спеціальні
9. За об'єктом бюджетування	9.1 Бюджет бізнес-напрямків
	9.2 Бюджет ЦФВ
	9.3 Бюджет бізнес-процесів
	9.4 Бюджет проєктів

Таблиця 4 – Класифікація методів бюджетного планування

Класифікаційна ознака	Метод
1. За порядком розроблення бюджетів	1.1 Синхронний
	1.2 Послідовний
2. За рівнем пристосування до зовнішнього середовища	2.1 Фіксований
	2.2 Гнучкий
	2.3 Неперервний
3. За рівнем централізації	3.1 Згори вниз
	3.2 Знизу вгору
	3.3 Зустрічний
4. За вихідною базою бюджетного планування	4.1 З нуля
	4.2 Від досягнутого
	4.3 З аналізом додаткових варіантів
5. За способом розрахунку планових показників	5.1 Нормативний
	5.2 Екстрополяційний
	5.3 Економіко-математичне моделювання
	5.4 Оптимізаційно-варіантний
	5.5 Метод бюджетної еластичності
	5.6 Експертний
	5.7 Розрахунково-аналітичний
	5.8 Дослідно-статистичний
	5.9 Факторний

Перспективи подальшого дослідження даної проблеми полягають в розробці методичних рекомендацій щодо застосування певних методів для формування різних видів бюджетів підприємства з використанням системи центрів фінансової відповідальності.

1. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйственного субъекта – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 208 с.

2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н.Азриляна – 2-е изд. доп. и пер. – М.: Институт новой экономики, 1997. – 864 с.

3. Внутрифирменное бюджетирование: Настольная книга по постановке финансового планирования / В.Е.Хруцкий, Т.В.Сизова, В.В.Гамаюнов – М.: Финансы и статистика, 2003. – 393 с.

4. Економіка підприємства / За ред. С.Ф.Покропивного. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 528 с.

5. Косарев О.Й. Методологія бюджетування діяльності підприємств. – К.: НАУ, 2004. – 94 с.
6. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г., Ноджак Л.С. Бюджетування зовнішньоекономічної діяльності підприємства. – Львів: Нац. ун-т „Львівська політехніка”, 2006. – 352 с.
7. Мамрак О.Н. Классификация бюджетов предприятия на этапе внутрифирменного бюджетирования // Региональная перспектива. – 2004. – № 3/5. – С.163-166.
8. Мельник О.Г. Методи бюджетного планування // Фінанси України. – 2003. – №12. – С.37-46.
9. Онищенко С. Бюджетування в системі фінансового управління підприємством // Бухгалтерський облік і аудит. – 2006. – №6. – С.42-51.
10. Пасічник В.Г., Акіліна О.В. Планування діяльності підприємства. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 256 с.
11. Посник М.Л. Бюджетування та моделювання бюджету – основа планування розвитку підприємства // Продуктивність. – 2006. – №4. – С.13-15.
12. Савчук В. Годовое бюджетирование: цели, способы и подходы // Финансовый директор. – 2004. – №11. – С.5-8.
13. Семенов Г.А., Бондар А.В. Удосконалення управління підприємством за допомогою бюджетів // Економіка та держава. – 2006. – №1. – С.49-53.
14. Федосова Г. Бюджетирование как процесс планирования движения ресурсов // Финансовая консультация. – 2004. – №5. – С.20-31.

Отримано 20.06.2007

УДК 658.14.17

Ю.О.БИНДАСОВА

Харківський інститут банківської справи УБС НБУ

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Аналізуються існуючі підходи до визначення поняття «грошові потоки», розроблено науково-методичний підхід до формування структури системи управління грошовими потоками.

Серед головних проблем української економіки значна кількість економістів науковців та практиків виділяють дефіцит грошових коштів підприємств, у тому числі комунального господарства, що значно обмежує можливості їх поточної та інвестиційної діяльності. При докладному вивченні цієї проблеми стає очевидним, що однією з причин цього дефіциту є, зазвичай, низька ефективність залучення та використання грошових коштів, обмеженість фінансових інструментів, технологій та механізмів, що застосовуються при цьому. Отже, одним із напрямів подолання дефіциту грошових коштів є формування ефективної системи управління грошовими потоками, яка б забезпечувала досягнення тактичних і стратегічних цілей діяльності підприємства.

На даний час, попри всю важливість, досліджуване питання, на жаль, ще недостатньо висвітлене в науковій і навчально-практичній